

dalán volt elhelyezve – az egyik előtte, a másik utána baladt. A rezonátorok által felfogott hangok interferenci tüneményekre basználtattak – s a mozgás befolyása észlelhető volt.

Különben én a kegyed okoskodását sem fogadhatom el. Kegyed a hangadó és hangfogó testek mozgását a közegben úgy teszi össze – hogy előbb a hangadót mozgatva keresi az intenzitást a hangfogóban – azután felveszi, hogy a hangadó saját relatív mozgásán kívül együtt balad a hangfogóval és a hangvivő folyadékkal. Azt mondja ez által minden változik a rezgésekben és ez teljesen igaz. De ha helyesen értem, akkor nem tette úgy össze a hangadó és hangfogó mozgást a hangvivő közegben – mert hiszen a hangfogó test relatív sebessége a hangvivő közegben null maradt.

Kérem szíveskedjék az iránt nyilatkozni benyújtam-e értekezését a jövő ülésen és azt az Értekezések vgy az Értesítőbe adjam-e?

Igaz tisztelettel maradok
bíve b. Eötvös Loránd

báró Eötvös Loránd levele Réthy Mórhoz:⁶

Budapest 1882 Oct. 20.

Igen tisztelt tanár úr!

Kívánatára itt küldöm vissza „Doppler elv stb.” című értekezését. Igaza van, hogy a földolog pontos kísérletek eszközlése lenne. Én e pillanatban nem foglakozhatom bebatóbban e tárggyal s a kegyed meg-

⁶ MS 5323/59

jegyzéseinek bebató megfontolását is csak későbbre hagyhatom. Fogadja igaz tiszteletem kifejezését melylyel maradok bíve b. Eötvös Loránd

báró Eötvös Loránd levele Réthy Mórhoz:⁷

Mélyen tisztelt Colléga úr!

Átengedné nekem a Philosophical Trac. 1895 évi 186 A kötetét a mai napra? Ha igen úgy szépen kérem adja át e soraim vivőjének, holnap reggel vagy ha különösen megengedi délután visszaküldöm. Boldog ünnepeket kívánva maradok

régi barátja tisztelője Eötvös Loránd
1900. Dec. 25.

Köszönetnyilvánítás

Készült az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram támogatásával.

Köszönetet mondok Rupp Máriának, és a többi Réthy dédunokának, akik rendelkezésemre bocsátották a családi fényképeket és iratokat, továbbá Réthy Oszkár kéziratáról díszkötéses másolatot készíttettek nekem.

Irodalom

1. Réthy Oszkár: *Réthy Mór (1846–1925)*. (a Réthy-utódok számára készített kézirat) Budapest, 1940.
2. MTA Könyvtár Kézirattár: *Réthy Mór hagyatéka*.
3. Oláh-Gál Róbert: A Ferenc József Tudományegyetemen matematikából doktoráltak listája. *Műszaki Szemle* 2009., 46. szám (*Historia Scientiarum* Nr. 6), 28–33.

⁷ MS 5323/60

MAGYARORSZÁGON TEMETTÉK EL HEVESY GYÖRGY LÁNYÁT

Saját végakarátának megfelelően 2009. június 30-án, Budapesten, a Kerepesi úti temetőben temették el *Jenny Hevesyt*, a Nobel-díjas magyar tudós, *Hevesy György* lányát. Családjá az elhunyt hamvainak egy részét Budapestre hozta, és a tudósok parcellájában nyugvó édesapja síremlékében helyezte el. A bensőséges szertatáson megjelent *Pálinkás József*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke is. Búcsúszavakat mondott *Gustaf Arrhenius* professzor, az elhunyt férje és *Georg Hevesy*, Jenny Svédországban élő fivére. Pálinkás József délután az Akadémián látta vendégül a családtagokat. Este a család a Margitszigeti Nagyszállóban rendezett vacsorára hívta az MTA elnökét, amelyen jómagam is részt vehettem. Az éjszakába nyúló baráti beszélgetésen a fizika, és általában a tudomány, a 20. században született nagy tudományos áttörések és az előttünk álló 21. század lehetőségei kerültek szóba. Olyan témák, melyek Jenny életét is végigkísérték.

Jenny Hevesy 1926-ban született Koppenhágában, kevéssel azelőtt, hogy családja átköltözött Freiburgba,

ahol Jenny első éveit töltötte. Édesapja, már túl volt a radioaktív indikátormódszer, későbbi nyomjelzés kidolgozásán, sőt már világhírűvé vált a hafnium megtalálása miatt. Ez utóbbival megerősítette *Bohr* Aufbau princípjét és periódusos rendszer magyarázatát. A hafnium körül elkeseredett nemzetközi vita bontakozott ki, amelyben Hevesy kétségbevonhatatlan győzelmet aratott. Nyilván ennek is köszönhető, hogy negyven éves korára német professzor lehetett. A kies városban Jennynek biztonságos, kellemes kisgyermekkor tudott biztosítani, nem kevésbé a már itt született *Ingrid*nek. A náciizmus elől visszamenekültek Koppenhágába, ahol Jenny két testvért kapott: *Georgot* és *Piát*. (Ők ketten, továbbá *Sabina*, Pia lánya szintén részt vettek a budapesti szertatáson.) Édesapjuk persze Koppenhágában is állandóan el volt foglalva, kivált a radioaktív izotóptechnika biokémiai, orvosi alkalmazásával, ma úgy mondjuk, a nukleáris medicina életre hívásával.

A családot az 1940-es években újra menekülésre kényszerítette a terjeszkedő náciizmus. Hevesy intenzív

együttműködést folytatott svéd kollégáival, főként *von Eulerral*, aminek következtében szinte minden héten átutazott Stockholmba. Csupán annyi történt, hogy lassanként a családi otthon áthelyezte Svédországba, és onnan utazott Koppenhágába, nem pedig Koppenhágából Stockholmba csaknem heti gyakorisággal. Így vált Jenny testvéreivel együtt immár svéd-dé. Édesapja ebben az időben is el volt merülve az új tudományág, az izotóptechnika, az orvosi alkalmazások és a szerves kémiai felhasználás sűrűjében.

Jenny 1948-ban ment férjhez egy svéd fiatalemberhez, Gustaf Arrhenius-hoz. Gustaf szintén prominens tudóscsaládból származik. Nagypapja *Svante Arrhenius* a fizikai kémia, kivált elektrokémia egyik megalapozója volt a 20. század elején, Nobel-díjas, mi több a Nobel-díj korai időszakának legbefolyásosabb szervezője, a rendszer mentalitásának formálója, fontos véleményalkotó a díj odaítélésében. Rendkívül sokoldalú legendás tudós, a környezettudomány egyik alapítója. Gustaf édesapja vegyész volt, ő maga viszont fiatal korától vonzódott az óceanográfiához. Izgalmas expedíciókban vett részt, és persze tanulmányozta az összegyűjtött anyagot. Intellektuális pályafutása az óceanográfiától a geokémia felé vezetett, majd a bio-geokémiahoz, űrkémiahoz, végül mai fő témájához, az élet eredetének kutatásához.

Jenny és Gustaf 1952-ben költözött Kaliforniába. A San Diego melletti La Jollában telepedtek le, oda, ahol *Szilárd Leó* is élete utolsó éveit töltötte. Gustaf a Scripps Institution of Oceanography kutatója lett, különféle tisztségeket töltött be, jelentős kutatásokat vezetett, és persze számos helyről kapott visiting professzori meghívást. Kitüntetések és tudományos testületi tagságok jelzik sikeres pályafutását. Az 1922-ben született Gustaf ma is aktív kutató, Budapestre is egy Davosban tartott konferenciáról érkezett.

Jenny ebben a légkörben élte le egész életét. Felnevelte három gyereket, *Susanne-t*, *Thomast* és *Petert*. A tudósok nagy nemzetközi közösségében élt láthatóan kiegyensúlyozottan, megelégedetten, jókedvűen.

Magam talán 1984-ben vagy 85-ben találkoztam először a házaspárral. Hevesy György halálának centenáriumi ülését tartottuk az ELTE-n Nobel-díjas résztvevőkkel, *Mössbauerrel*, *Stiegbahn*nal, és hasonló kaliberű tudósokkal. A főszervező, talán mondani sem kell, *Marx György* volt, aki később számos impozáns tudományos ülést tudott létrehozni a legnagyobb élő magyar tudósok részvételével. A Hevesy családot mindig szívesen látta. A konferencián Gustaf érdekes előadást tartott Hevesy geokémiájáról – a szöveg megjelent a *Festschrift*ben. Jennyt meghatotta az édesapja iránti tisztelet és büszkeség, amelyet lépten, nyomon érzett Magyarországon. Kávéztam velük a Gerbaud-ban, Hevesy György kedvenc helyén, közben bekapcsoltam a magnót, és a beszélgetést leírtam a *Fizikai Szemlé*nek. Kedvesek voltak, vidámak és közlékenyek. Felfedezték Magyarországot, felfedezték a család számukra alig értett múltját, a szinte elfelejtett történeteket. Jenny megszerezte a magyar állampolgárságot is.

Néhány éve láttam utoljára, hogy, hogy nem Koppenhágában, Hevesy György egykori munkahelyén a Niels Bohr intézetben. Az intézet szűk körű ebédre hívott meg, hogy beszélgessünk kicsit Hevesyről, az ott végzett kutatásairól és Bohrhoz fűződött legendás barátságáról. Legnagyobb meglepetésemre az Arrhenius házaspárral találtam magam egy asztalnál, csakúgy, mint most a Margitszigeten. Jenny szokatlanul viselkedett. Passzív volt és figyelmetlen. Nem lehetett nem észrevenni, hogy nincs jól. Csak most derült ki, mi volt az oka.

Jenny sorsa, személye, fájdalom, csak most tűnik föl, homályban maradt a nem nagyon közel állók számára, amilyen én is vagyok. Mintha a nagy tudósok árnyékában élte volna le az egész életet, elfogadva saját megfigyelői szerepét. Mintha beérte volna a jelenléttel, megelégedett volna apja, férje és a körülöttek nyüzsgő jelentékeny tudományos férfiak közötti jövés-menéssel, rövid beszélgetésekkel. Ez volt természetes közege egész élete során.

Palló Gábor

MTA Filozófiai Kutatóintézet

A FIZIKA TANÍTÁSA

TEHETSÉGGONDOZÁS A VAJDASÁGBAN

Tanárélet a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégiumban

Szórád Endre

Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégium, Zenta, Szerbia

A zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégium az első és egyetlen magyar tannyelvű, tehetséggondozó, természettudományi-matematikai szakirányultságú gimnázium a Vajdaság területén. Iskolánk eredetileg Természettudományi-matematikai Te-

hetséggondozó Gimnázium néven 2003. április 22-én jött létre. Alapítója a Vajdasági Autonóm Tartomány Képviselőháza. Az emelt szintű matematikai felvételin eredményesen szereplő 20 diák 2003 szeptemberében kezdte meg tanulmányait.